

Розрахунки економічної ефективності показали, що найбільший умовно чистий прибуток становив при зрошенні за третього строку сівби із застосуванням хімічного захисту рослин – 14577 грн/га при собівартості 1т зерна 1916 грн, що менше за контроль на 25%, та з рівнем рентабельності 83%. За цих умов енергоємність 1 гектару становила 62 ГДж з енергетичним коефіцієнтом 2,61.

Слід відмітити, що за неполивних умов досягається більший рівень рентабельності до 173% з енергетичним коефіцієнтом 3,61 – за другим строком сівби та захистом рослин біологічними препаратами. При цьому умовно чистий прибуток склав 9545 грн/га.

Висновки. Вирощування сорго за неполивних умов формує урожай зерна з кращими економіко-енергетичними показниками за строку сівби у першій декаді травня та використанням біологічних препаратів (*Гаупсин + Триходермін*). Зрошення ж забезпечило максимального збільшення врожаю до 68% за більш пізнього строку сівби – в другій декаді травня і застосуванні хімічного способу захисту рослин (*Бі-58 новий + Абакус*) від хвороб і шкідників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Площі, валові збори та урожайність сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду у 2016 році // Статистичний бюлетень. – Київ, 2017. – 68 с.
2. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Степу України / М.В. Зубець, В.П. Ситник, М.Д. Безуглий, А.М. Головка. – К.: Аграрна наука, 2010. – 983 с.
3. Макаров Л.Х. Соргові культури / Л.Х. Макаров. – Херсон: Айлант, 2006. – 264 с.
4. Оптимізація систем кормовиробництва в Південному Степу України / В.Ф. Петриченко, Р.А. Вожегова, С.П. Голобородько, Г.В. Сахно, О.М. Димов, В.Г. Найдюнов, С.О. Заєць, Г.П. Квітко, Н.Я. Гетман, Р.М. Василенко [та ін.]. – Херсон: Айлант, 2013. – 156 с.
5. Самойленко А. Культура равнодушная к засухе / А. Самойленко, В. Самойленко, Т. Шевченко // Зерно. – 2010. – №8. – С. 34-38.
6. Перелік пестицидів та агрохімікатів дозволених до використання в Україні на 2016 рік. – К.: Юнівест Медіа, 2016. – 1024 с.

УДК 339.564:633/635

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ХЕРСОНЩИНИ АГРАРНОЇ: ТОВАРНИЙ ВИМІР

ДИМОВ О.М. – кандидат с.-г. наук, с.н.с.
Інститут зрошуваного землеробства НААН

Постановка проблеми. Збільшення споживання продовольства і, передусім, у країнах, що розвиваються, приводить до зміни кількісних і якісних характеристик попиту на сільськогосподарську продукцію. Україна володіє потужним аграрним потенціалом. Його раціональне використання дасть змогу не тільки забезпечити продовольчу безпеку держави, а й перетворити країну в одного з найважливіших гравців на світовому аграрному ринку. Така тенденція є надзвичайно сприятливою для розвитку аграрного сектору економіки держави.

У період глобалізації економіки вихід компаній (підприємств, установ, організацій) на зовнішній ринок розглядається як спосіб розширення ринків збуту та підвищення ефективності виробництва. Однією з ключових передумов розвитку будь-якого підприємства є наявність ринків збуту виробленої продукції. Регулярний моніторинг та оцінка змін, що відбуваються в експорті товарів і послуг, є невід'ємним елементом системи стратегічного планування на регіональному рівні, адже без визначення існуючих тенденцій і проблем неможливо адекватно реагувати на пов'язані з ними виклики.

Стан вивчення проблеми. Проблеми розвитку міжнародної торгівлі та експортно-імпортних відносин на світовому ринку завжди були в центрі уваги економічних досліджень. Питанням розвитку ринку та оцінці експортного потенціалу сільськогосподарської продукції присвячена значна кількість публікацій як вітчизняних учених-економістів і практиків, так і зарубіжних дослідників. Так, дана проблематика розглядалася у працях О. Антонюка [2], С. Бестужевої [4], О. Бородіної [5], В. Власова [8, 11], В. Геєця [6],

В. Губенка [7], С. Кваші [8], І. Кузнецової [11], Ю. Луценка, О. Шпичака, В. Месель-Веселяка [1, 3, 12], М. Пугачова [12], Zave Kauffman [16], Jörg Radeke [17], Sinoha-Lopete Ramona [18], Pierre Vimont [19] та ін. Проте, кон'юнктура сучасного світового ринку нестабільна й циклічна, а тому питання розвитку міжнародної торгівлі й збільшення питомої ваги України та її окремих регіонів у світовій торгівлі потребують подальшого дослідження.

З 1 січня 2016 р. в Україні офіційно почала діяти поглиблена й всеохоплююча зона вільної торгівлі з Євросоюзом. Відкриття для України європейського ринку й підписання Угоди про асоціацію з ЄС, безумовно, є значущим з точки зору забезпечення подальшої інтеграції країни у глобальний економічний простір. Фактично багато економічних положень Угоди про асоціацію запрацювали ще раніше 2016 року. Так, з II кварталу 2014 р. діяли автономні торговельні преференції ЄС, з листопада того ж року застосовуються положення Угоди про економічну та галузеву співпрацю.

Серед основних здобутків від укладення Угоди можна виділити наступні: 1) поліпшення умов експорту до ЄС української продукції за рахунок скасування ввізного мита (лібералізація охопила більше 97% тарифних ліній); 2) зменшення нетарифних обмежень у торгівлі сільськогосподарською продукцією; 3) вихід на ринок ЄС, що об'єднує 28 країн-членів з рівнем середнього доходу на душу населення 39 тис. дол. США. За оцінками Світового банку створення зони вільної торгівлі з ЄС може значно розширити виробництво сільськогосподарської продукції та український експорт із загаль-

ним економічним ефектом у 200 млн дол. США на рік, або 0,4% ВВП [14].

На сьогоднішній день значна частина українських товарів постачається на зовнішні ринки в режимі вільної торгівлі (ЗВТ/FTA) або в режимі найбільшого сприяння (РНС/MFN). При цьому слід пам'ятати, що на експорт товарів впливає не тільки розмір ввізного мита (тарифу), а й нетарифні інструменти торговельної політики – технічні регламенти, фітосанітарні вимоги до продукції, заходи торговельного захисту тощо. Саме такі заходи активно використовуються, зокрема, з метою прихованого обмеження імпорту такими країнами, як РФ, КНР, Індія та ін.

Завдання і методика досліджень. Метою статті є вивчення сучасних векторів експортних потоків сільськогосподарської продукції з Херсонської області, рівня їх географічної й товарної диверсифікації, динаміки експорту основних товарних позицій, визначення перешкод, що існують на шляху виходу підприємств області на нові світові ринки та дефініція тенденцій розвитку експортоорієнтованої діяльності. У процесі дослідження використано поєднання діалектичного, економіко-статистичного та графічного методів.

Результати досліджень. Починаючи з 2000 року, в Україні спостерігається стала тенденція до зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції й продуктів харчування. Так, за період 2005-2015 рр. валовий обсяг агропроду-

вольчих товарів зріс на 32% [10]. Одночасно відбувається постійне нарощування обсягів експорту в аграрному секторі (приріст за згаданий період – 70%). У 2016 р. Україна за об'ємами експорту зернових вийшла на друге місце в світі після США і на перше місце в світі по темпах зростання продуктивності, обігнавши Бразилію. В минулому році вітчизняні аграрії зібрали 64,4 млн т зернових, у т.ч. 26 млн т пшениці (у вазі після доробки). Це більше, ніж останній рекорд, встановлений у 2015 р. – тоді було 58 млн т. І це при тому, що не враховувалися цифри з Криму і частини Донбасу. Тепер Україна експортує зерна більше, ніж ЄС, але поки що менше, ніж США. В ефективності також намітилася непогана тенденція: тепер ефективність виробництва у сільському господарстві України за останні 5 років щорічно зростає на 4,5%. До недавніх пір лідером за динамікою зростання була Бразилія, її щорічний показник – 4,28%. Агросектор став локомотивом економіки і на тлі падіння виробництва в металургії тепер є головним постачальником валюти в країну. Звичайно, одне лише сільське господарство – це дуже мало для того, щоб створити здорову і конкурентоздатну економіку країни, але для початку непогано.

Треба відмітити і ріст позитивного сальдо зовнішньої торгівлі – в цілому коефіцієнт покриття експортом імпорту дорівнює 1,77 (рис. 1).

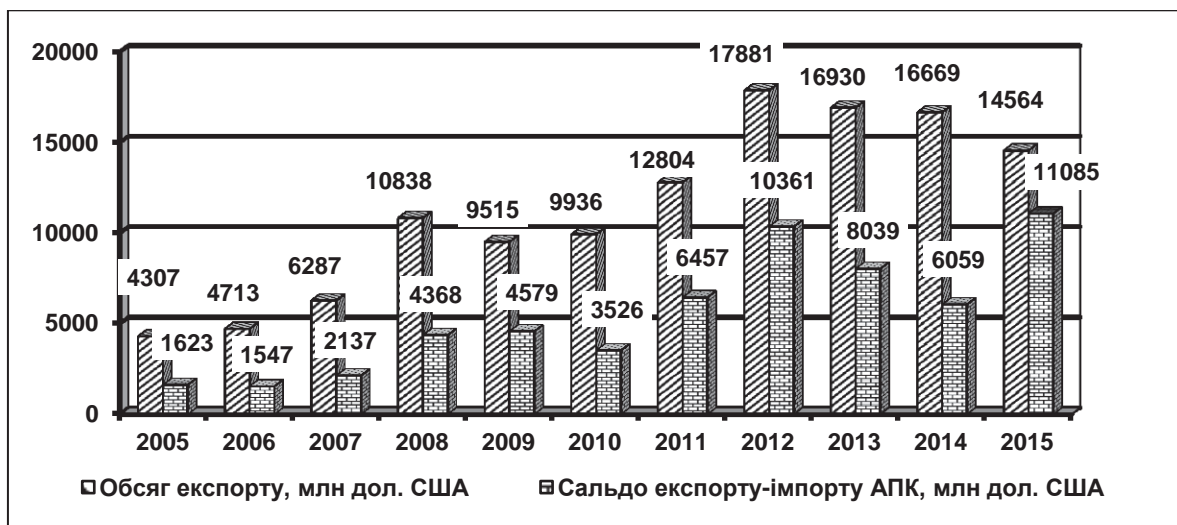

Рисунок 1. Обсяг експорту агропродовольчої продукції України в 2005-2015 рр. (згідно з кодами української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності 1-24 (сільське господарство))

Джерело: Розраховано автором на основі даних [15]

Херсонська область має сприятливі природно-кліматичні умови для вирощування всіх без винятку сільськогосподарських культур. Однією з найбільших переваг області є її географічне положення: Херсонщина розташована по обох берегах нижньої течії Дніпра і має вихід до Чорного та Азовського морів. Крім того, зрошувані землі, яких у регіоні налічується 425,8 тис. га і з них фактично поливається близько 300 тис. га (найбільше серед областей України, а в 2017 р. цю площу заплановано збільшити ще на 14,2 тис. га), є страховим фондом стабільного виробництва сільськогосподарської продукції, особливо в гостропосушливі та посушливі роки [13].

Херсонщина є лідером в Україні по виробництву овочевих і баштанних культур. У структурі виробництва домінують зернові, технічні та овочеві баштанні. Протягом останніх п'яти років Херсонська область укріпила свої позиції в плані виробництва зерна. Так, обсяги виробництва зернових і зернобобових культур останніми роками складають 2,16-2,62 млн т, у т.ч. пшениці 1,27-1,76, ячменю – 0,47-0,61, кукурудзи – 0,20-0,26 млн т (табл. 1). Оскільки внутрішні потреби області в зерні, виходячи з сучасного стану продовольчого споживання й розвитку галузі тваринництва, щорічно знаходяться в межах 700 тис. т, то збільшення загального його

виробництва впливає на зростання експортного потенціалу (до 60% валового збору).

Тому не дивно, що основу товарної структури експорту сільськогосподарської продукції Херсонської області складають продукти рослинного походження (26% у середньому за 2003-2015 рр.), у тому числі зернові культури та насіння олійних культур – приблизно по 10% кожна група, а також

живі тварини й продукція тваринного походження – 5%. Треба відзначити, що вітчизняні товаровиробники (це стосується не тільки Херсонщини) в зерновій групі експортують переважно зерно. Необхідно збільшувати частку експорту готових зернопродуктів і продуктів переробки зерна, що сприятиме зростанню доданої вартості в зернопродуктовому підкомплексі.

Таблиця 1 – Валовий збір зернових і зернобобових культур у Херсонській області, тис. тонн

Всі категорії господарств	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Зернові та зернобобові – всього	1514,8	2481,1	1055,2	1686,4	2156,2	2621,9	2262,4
у т.ч. пшениця (озима та яра)	908,9	1544,2	361,7	875,1	1381,9	1760,6	1271,6
ячмінь (озимий та ярий)	422,2	660,5	289,8	328,7	472,0	570,3	614,4
кукурудза на зерно	115,4	181,8	298,1	375,8	224,5	200,2	262,3

Джерело: сформовано автором за даними [9]

Зовнішньоекономічна діяльність Херсонської області має яскраво виражену експортоорієнтовану специфіку. Суб'єкти господарювання (у 2015 р. в області було 266 підприємств-експортерів) щорічно здійснюють зовнішньоекономічну діяльність із партнерами з понад 100 країн світу. Основними експортерами є міста Херсон, Каховка, Нова Каховка та Скадовський і Олешківський райони.

Основну частку складає експорт до країн СНД (у середньому за період 2003-2016 рр. – біля 37%). Обсяг експорту до країн ЄС та Азії становить у середньому 25%, до країн американського та африканського континентів експортується відповідно дещо більше, ніж 3% місцевих товарів.

Серед основних експортерів продукції агропромислового комплексу області можна назвати: ПП «Юагротрейд», ПАТ «Херсонський комбінат хлібопродуктів», СТОВ «Таврійська перспектива», ТОВ «Каховка Протеїн Агро», Каховська філія ЗАТ АТ «Каргілл», ПрАТ «Чумак», ТОВ «Південмлин», ПАТ «Чорнобаївське», Агрофірма-радгосп «Білозерський», ФГ «Інтегровані агросистеми» та ін.

Ключове значення в подальшому розвитку агропромислового комплексу належить селекції рослин і сортооновленню, створенню національної системи насінництва зернових культур, здатної забезпечити повне використання генетичного потенціалу сортів вітчизняної селекції й потреби сільськогосподарських виробників у високоякісному посівному матеріалі. Це в підсумку сприятиме збільшенню врожаїв культур, зниженню собівартості, підвищенню економічної ефективності виробництва та зміцненню конкурентних позицій вітчизняного агропромислового комплексу.

Інститут зрошувального землеробства НААН є одним з виробників насіння сільськогосподарських культур на півдні України. Створюючи нові сорти й гібриди, селекціонери інституту працюють у кількох напрямках. Один з них – сорти пшениці, сої, люцерни, помідорів і гібриди кукурудзи для вирощування в умовах зрошення – продиктований кліматичними змінами, зокрема глобальним потеплінням. Починаючи з 2013 р., існує тісна співпраця між інститутом і турецькою експортною насінневою та дослідницькою компанією «Semila

Seed». Завдяки цій співпраці сорт пшениці озимої м'якої Марія, оригіномом якого є Інститут зрошувального землеробства НААН, занесено до Реєстру сортів рослин Туреччини. У 2015 р. був реалізований міжнародний договір між інститутом та компанією «Semila Seed» про продаж у Туреччину 20 тонн насіння пшениці озимої згаданого сорту (3 т добазового та 17 т базового). За даними проведеного в 2016 р. загальнодержавного рейтингу підприємств України у сфері зовнішньоекономічної діяльності «Import Export Award» серед експортерів наукоємної продукції, за показником «Диверсифікація» Інститут зрошувального землеробства НААН зайняв у рейтингу перше місце і був нагороджений Міжнародним сертифікатом «Експортер року», а за вагомих внесок у розвиток міжнародної торгівлі, значні обсяги товарообігу і створення іміджу України на світовому ринку як правової економічно розвиненої Держави – медаллю «IMPORT EXPORT AWARD».

Серед найбільших торговельних партнерів у експорті товарів Херсонщини за динамікою останніх років можна виокремити Туреччину, Російську Федерацію, Нідерланди, Казахстан і Японію – на ці країни припадала майже половина товарів, поставлених на світовий ринок. В останні 3 роки відбулася незначна диверсифікація зовнішніх ринків для місцевих товаровиробників, а саме збільшення експортного потоку до Туреччини та країн ЄС і, відповідно, – зменшення до країн СНД, зокрема Російської Федерації, Білорусі та Молдови. Географічна структура експорту товарів підприємствами Херсонської області в 2015 році представлена на рисунку 2.

Нами спостерігалось коливання показників зовнішньоекономічної діяльності регіону протягом 2003-2015 рр., що, зокрема, було спричинено негативними наслідками економічної кризи. Коефіцієнт покриття експортом імпорту в середньому за аналізовані роки складає 1,9, зовнішньоторговельний обіг Херсонщини за згадані роки збільшився в 1,7 раза, а в окремі роки (2008, 2013) цей показник досягав 2,9-3,2 раза (рис. 3).

Що стосується загальної товарної структури експорту Херсонської області, то її основу традиційно складають продукти рослинного походження

ження, готові харчові продукти, деревина та вироби з неї, недорогочінні метали та вироби з них (рис. 4).

Основними перешкодами на шляху виходу підприємств області на нові світові ринки є наступні: загальна економічна ситуація в країні; відсутність

фінансових можливостей у компаній; недостатній попит на певні товари; жорстка конкуренція як з боку зарубіжних, так і вітчизняних партнерів; несприятливе регулювання; недостатні виробничі потужності; високі ставки кредитів; високі логістичні витрати; брак інформації та ін.

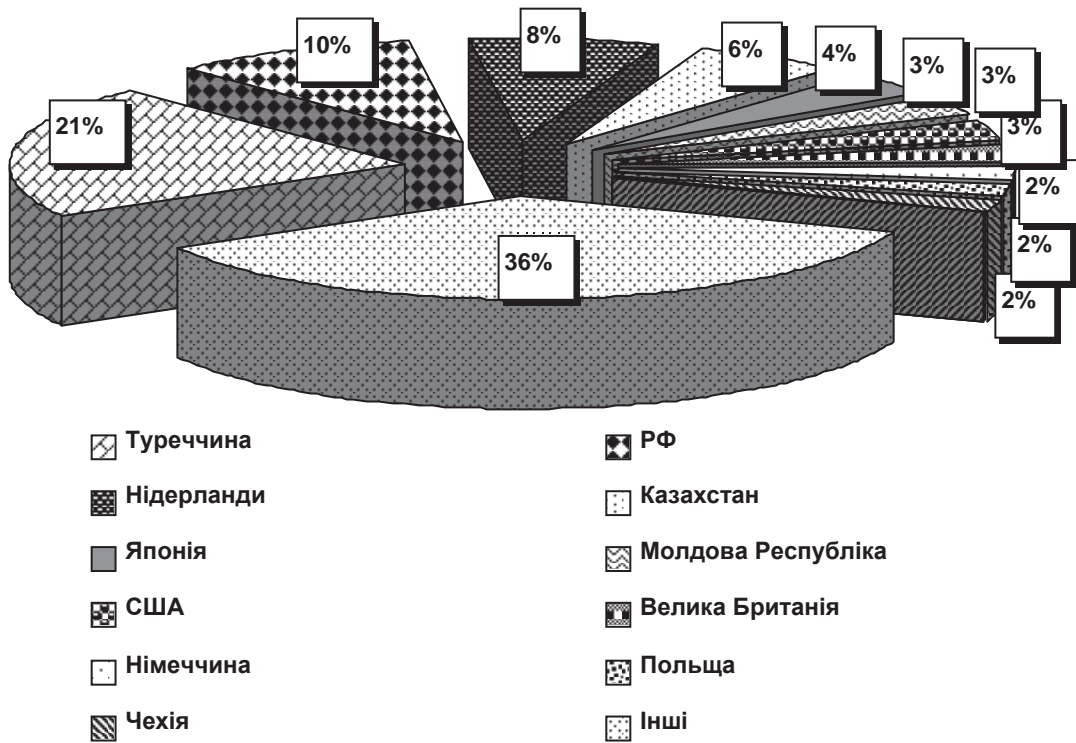

Рисунок 2. Географічна структура експорту товарів підприємствами Херсонської області в 2015 році

Джерело: інформація надана Херсонською обласною державною адміністрацією

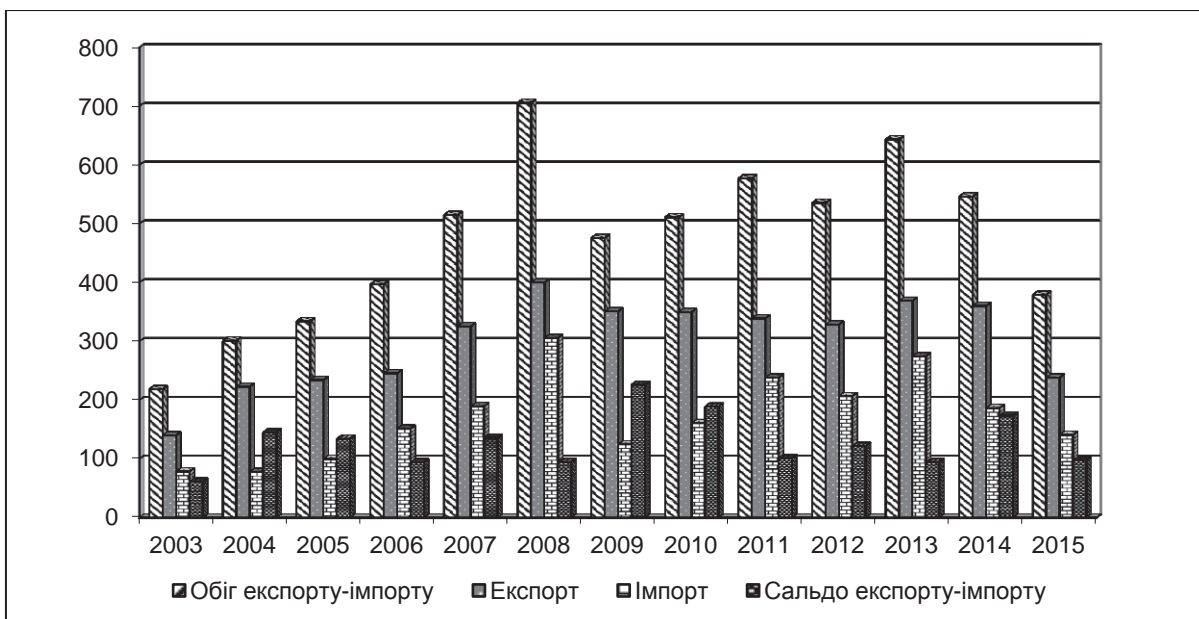

Рисунок 3. Динаміка зовнішньої торгівлі Херсонської області товарами в 2003-2015 рр., млн дол. США

Джерело: Державна служба статистики України, Головне управління статистики у Херсонській області

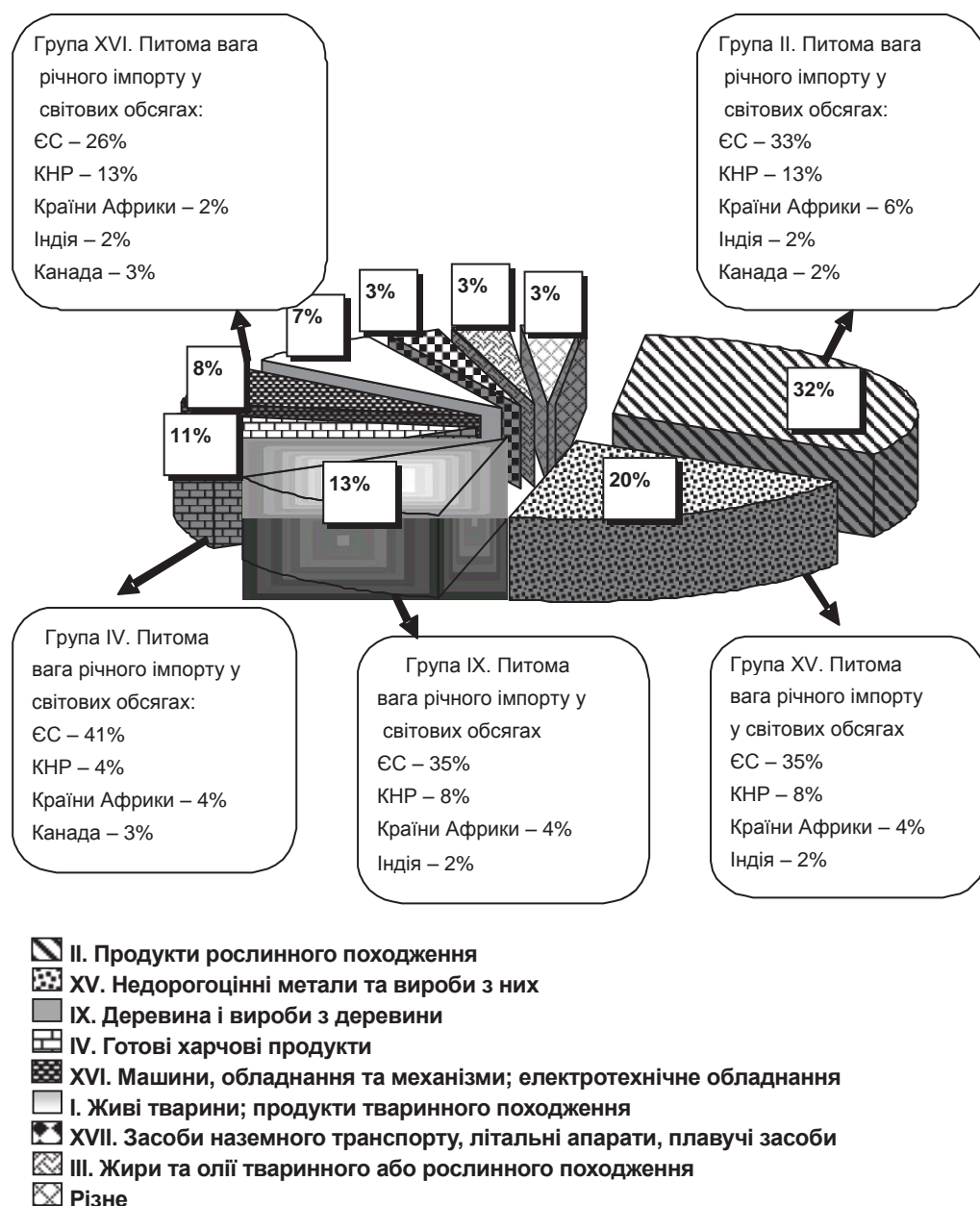

Рисунок 4. Товарна структура експорту Херсонської області в 2015 році
 (згідно з українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності)

Джерело: Державна служба статистики України, Головне управління статистики у Херсонській області

На шляху збільшення обсягів експорту зерна в нинішньому сезоні також може стати ряд чинників, основними з яких є якість продукції та зростання логістичних витрат. Вимоги до зерна у імпортерів істотно відрізняються. Так, наприклад, Єгипет та Ізраїль не купують зерно з пилком такого бур'яну, як амброзія полинолиста, у той же час країни південної Європи купують згадану продукцію. Тому потрібно формувати партії товару, враховуючи вимоги конкретного покупця. Однак існуюча система української логістики поки не дозволяє робити це в необхідних обсягах. Основними шляхами поставок українського зерна на світовий ринок є морські перевезення через порти Чорного моря. Тож сформовані на лінійних елева-

торах товарні партії зерна перевозять залізницею чи автошляхами в припортові елеватори для подальшої перевалки і фрахту судів. З минулого року підвищилися витрати на автоперевезення зерна, що обумовлено введенням у дію обмежень за обсягами перевезення вантажів по дорогах місцевого значення. Зокрема, дозволена загальна вага машини з вантажем не повинна перевищувати 24 т, тобто в одну машину можна завантажити не більше 22 т зерна. Як наслідок – вартість перевезень автошляхами зросла вдвічі й тому збільшився попит на перевезення вантажів залізницею.

В плані подолання перешкод на шляху зростання обсягів експорту виробники сподіваються на підтримку з боку держави. Зокрема, серед низки

заходів сприяння виходу компаній на зовнішні ринки вони вбачають наступні: спрощення податкового навантаження; зменшення кількості документів для ведення підприємницької діяльності (дерегуляція); створення єдиного інформаційного ресурсу з питань ведення бізнесу; перетворення фіскальної служби на сервісну для платників податків та зборів; переведення адміністративних послуг (або хоча б їх частини) в електронний формат; надання державою гарантій за кредитами та компенсація нею відсотків за кредитами; консультування виробників з питань просування товарів і послуг на зовнішні ринки тощо.

Разом з тим треба відзначити, що на Херсонщині вже був проведений цілий ряд заходів зі сприяння просуванню експорту. Так, рішенням обласної ради були затверджені: 1. «Стратегія розвитку Херсонської області на період до 2020 року» від 10.09.2015 р. № 1296. 2. «Програма економічного, соціального та культурного розвитку Херсонської області на 2016 рік» від 22.01.2016 р. № 57. 3. «Програма формування позитивного іміджу та розвитку зовнішньоекономічної діяльності Херсонської області на 2016-2018 роки» від 22.01.2016 р. № 59. 4. План заходів з реалізації у 2016-2017 рр. «Стратегії розвитку Херсонської області на період до 2020 року» від 31.03.2016 р. № 78.

Діалог влади та бізнесу забезпечується за сприяння регіональної Ради підприємців, яка забезпечує зворотній зв'язок між обласною державною адміністрацією, керівниками підприємств і бізнес-асоціацій, а також Ради з питань інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності, котра сприяє залученню й ефективному використанню вітчизняних та іноземних інвестицій, підвищенню якості державного регулювання інвестиційної діяльності та виходу вітчизняних суб'єктів господарювання на міжнародний ринок товарів, капіталів і послуг.

Щорічно в м. Нова Каховка проводиться Міжнародний інвестиційний форум «Таврійські горизонти». Так, з 30 вересня по 1 жовтня 2016 р. Нова Каховка гостинно зустрічала близько 650 учасників з різних країн світу, у тому числі 14 представників дипломатичного корпусу (Казахстан, Македонія, Білорусь, Польща, Канада, Малайзія, Швеція, Румунія, Угорщина, Литва, КНР, ПАР, Швейцарія), 25 іноземних делегацій, зокрема з Іраку, Індії, Кувейту, Туреччини, Азербайджану, Швеції, В'єтнаму, Австрії, США, а також представників різних регіонів України та центральних і місцевих органів виконавчої влади, широке представництво бізнесу й інвестиційних компаній, громадських організацій та науковців.

Партнером форуму виступила Програма Американського агентства міжнародного розвитку (USAID) «Лідерство в економічному врядуванні». В рамках урочистої гала-сесії форуму було презентовано 5 потужних інвестиційних проектів, які будуть реалізовані на Херсонщині у середньостроковій перспективі.

Також під час форуму було проведено двосторонні зустрічі у форматі B2B з членами Міжнародного трейд-клубу в Україні, у ході яких представники бізнесу області мали змогу поспілкуватись і започаткувати контакти з представниками торгових та економічних

відділів дипломатичних представництв різних країн в Україні. В рамках форуму було підписано 9 меморандумів про співпрацю, які заклали надійний фундамент для реалізації інвестиційних проектів і партнерських програм на найближчі роки.

Учасники заходу практично ознайомились з потенціалом Херсонщини, відвідавши чотири інформаційні тури за окремими напрямками. Зокрема, за напрямом «Аграрний сектор – можливості для повного циклу виробництва» учасники форуму ознайомились з діяльністю провідних агропромислових об'єктів області. Ними зацікавились представники німецького проекту «Агроторгівля України», компанії ТОВ «Платформа Бізнес Інтеграції» Польща–Україна, компанії «Aquila Executive» (Швеція), радник посла Республіки Казахстан в Україні, представники засобів масової інформації. Вони відвідали агропромислові підприємства з іноземними інвестиціями, які успішно зреалізували інвестиційні проекти на Херсонщині, а саме: ТОВ «Каховка Протеїн Агро», Каховську філію ЗАТ АТ «Каргілл», ТОВ «Терра Тарса Україна» та ПрАТ «Чумак».

Підприємства ТОВ «Каховка Протеїн Агро» та Каховська філія ЗАТ АТ «Каргілл» експортують більше, ніж 90% своєї продукції на ринки Європи, Африки, Туреччини та Китаю. Вони продемонстрували своє потужне сучасне обладнання для переробки насіння сої та соняшнику. На ПрАТ «Чумак» учасники ознайомились з циклом виробництва та асортиментом харчової продукції, яка успішно експортується на ринки Канади, США, Казахстану, Грузії, Ізраїлю, Іспанії, країн Балтії та інші світові ринки.

За напрямком «Транспортний хаб – морські та повітряні ворота України» представники міжнародних компаній та всеукраїнських засобів масової інформації ознайомились з роботою Херсонського морського порту та Міжнародного аеропорту «Херсон».

В області постійно проводяться місцеві та виїзні виставково-ярмаркові заходи, в яких беруть участь підприємства й науковці. Так, 23 лютого 2017 р. у м. Херсоні, в ККЗ «Ювілейний» відбулася конференція "Новий етап експорту сільгосппродукції", що пройшла в рамках агропромислової виставки «Південний агропромисловий ярмарок «Фермер-2017». На конференції виступили представники іноземних делегацій з Ірану, Італії, Білорусі, Норвегії та Німеччини, а також з різних регіонів України. Зокрема, посол Ісламської Республіки Іран в Україні Мохаммад Монфаред-Бехешті повідомив про сільське господарство в Ірані та поділився баченням щодо співпраці з Україною. Підприємець з Італії пан Горан Обрадович розповів про перспективний ринок з сублімованих продуктів рослинного походження. Учасники заходу почули також виступи представників провідних аналітичних компаній та проектів міжнародної технічної допомоги, виробників сільгосптехніки, представників сільгосп-підприємств і керівників оптових продовольчих ринків. По завершенні конференції було підписано меморандум про співпрацю між Херсонською ОДА та Комітетом підприємців агропромислового комплексу при Торгово-промисловій палаті України.

На Херсонщині працюють регіональні інституції з підтримки експортної діяльності: 1. Центр підтримки експорту, створений при торгово-промисловій палаті Херсонської області, який функціонує з метою надання інформаційної, кон-

сультативної та організаційної підтримки зовнішньо-економічної діяльності суб'єктів підприємства, виходу експортно-орієнтованих підприємств та організацій на зовнішні ринки. 2. Проект Міжнародного торгового центру ООН «Сприяння виходу українських малих та середніх підприємств плодоовочевого сектора на світовий і внутрішній ринки та включення їх до ланцюжків доданої вартості». 3. Програма Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Лідерство в економічному врядуванні» (ЛЕВ), яка має на меті покращити діловий клімат шляхом втілення вагомих та сталих реформ

у секторі малого й середнього бізнесу на центральному й регіональному рівнях. Програма надає унікальну можливість об'єднати зусилля активних та орієнтованих на реформи представників приватного, громадського і державного секторів. Крім того, USAID ЛЕВ сприяє розвитку бізнес-асоціацій як рушійної сили на шляху впровадження прогресивних реформ.

За даними Херсонської обласної державної адміністрації регіон має значний потенціал для збільшення експорту товарів сільськогосподарської та харчової груп (табл. 2).

Таблиця 2 – Перспективні товари аграрного сектору Херсонщини для експорту, тонн

Товарна група	Виробництво за 2015 рік	Реалізація на ринках Херсонської області	Обсяг експорту	Потенціал для збільшення обсягу експорту
Баштанні культури	222900	63000	8106	16212
Олія соняшникова нерафінована	198343	288	8923	17846
Цибуля	128800	54675	5221	10442
Капуста	116400	12469	616	1232
Борошно	86081	56000	10112	20224
Морква	65900	15066	250	500
Флодово-ягідні культури	64700	51000	383	766
Овочі консервовані натуральні	46174	33140	188	376
Перець	43200	5300	0,0013	1
Буряк	37800	5283	270	540
Крупи	14465	10000	43	86
Олія соєва нерафінована	11626	53	284	568
Сири жирні	3693	3050	147	294
Масло вершкове	1392	980	102	204
Яйця, млн шт.	1387	526	10	21
Соки фруктові та овочеві	757	250	0,5	11

Джерело: інформація надана Херсонською обласною державною адміністрацією

Висновки та пропозиції. 1. Протягом останніх п'яти років Херсонщина укріпила свої позиції в плані виробництва зерна. Так, обсяги виробництва зернових і зернобобових культур останніми роками складають 2,16-2,62 млн т, у т.ч. пшениці 1,27-1,76, ячменю – 0,47-0,61, кукурудзи – 0,20-0,26 млн т.

2. Основну частку експорту з Херсонської області складає експорт до країн СНД (у середньому за період 2003-2016 рр. – біля 37%). Обсяг експорту до країн ЄС та Азії становить у середньому 25%, до країн американського та африканського континентів експортується відповідно дещо більше, ніж 3% товарів.

3. В останні три роки відбулася диверсифікація зовнішніх ринків для місцевих товаровиробників, а саме збільшення експортного потоку до Туреччини та країн ЄС і, відповідно, – зменшення до країн СНД, зокрема РФ, Білорусі та Молдови.

4. Прикладом успішного продажу наукоємної продукції за кордон і створення іміджу України на світовому ринку як правової економічно розвинутої Держави є Інститут зрошуваного землеробства НААН.

5. У структурі експорту повинно бути більше готових продуктів і продуктів переробки (борошно, олія, соки, сублімовані фрукти та овочі тощо), що сприятиме зростанню доданої вартості.

6. Чинниками, які гальмують нарощування експортного потенціалу, є: економічна ситуація в країні; відсутність фінансових можливостей у компаній; недостатній попит на певні товари; жорстка конкуренція; несприятливе регулювання; недостатні виробничі потужності; високі ставки кредитів; високі логістичні витрати; брак інформації.

7. Херсонська облдержадміністрація, Херсонська обласна рада та регіональні інституції з підтримки експортної діяльності постійно проводять заходи, направлені на сприяння просуванню експорту товарів місцевих виробників на зовнішні ринки.

8. На сучасному етапі розвитку світової економіки для Херсонської області складаються сприятливі умови щодо нарощування експорту зерна до країн Європи, а також освоєння нових ринків зерна, зокрема в регіонах південно-західної, південної та східної Азії, північної Африки, враховуючи їх місткість і зростаючий рівень життя населення.

Перспектива подальших досліджень. Агропромисловий комплекс Херсонщини має потужний ресурсний потенціал: він поєднує в собі родючі чорноземні південні, темно-каштанові й каштанові ґрунти (1969 тис. га сільськогосподарських угідь), у т.ч. 425,8 тис. га зрошуваних земель, сприятливі кліматичні умови, унікальну екологію, висококваліфіковані трудові ресурси, міцну наукову та освітню базу. Область займає вигідне географічне розташування – вона знаходиться на перетині транзитних транспортних коридорів. Через Чорне море пролягають морські вантажні лінії, які є продовженням чотирьох транспортних шляхів: Євразійського коридору (ТРАСЕКА), Критського коридору № 9, перспективного Балтика – Чорне море та кільцевого (навкруг Чорного моря) коридору, який зв'яже країни Чорноморського економічного співробітництва. Тому зараз для Херсонщини важливою є проблема визначення інтеграційної стратегії розвитку, адже наближення області до нових кордонів

ЄС створює додаткові передумови для активізації її участі в світових інтеграційних процесах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аналіз та прогноз кон'юнктури світових ринків продукції рослинництва / [Шпичак О. М., Лупенко Ю. О., Присяжнюк М. В. та ін.]; за ред. О. М. Шпичака. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – 516 с.
2. Антонюк О. П. Аналіз структури експорту агропродовольчої продукції / О. П. Антонюк, П. О. Антонюк // Економіка харчової промисловості. – 2014. – № 3(23). – С. 27-32.
3. Баланси сільськогосподарської продукції та продовольства / Наукове вид. [Лупенко Ю. О., Шпичак О. М., Месель-Веселяк В. Я. та ін.]. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – 74 с.
4. Бестужева С. В. Напрямами зовнішньоторговельного розвитку агропромислового комплексу України / С. В. Бестужева // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 4. – С. 41-45.
5. Бородіна О. М. Аграрний сектор України на шляху до євроінтеграції : [монографія] / О. М. Бородіна. – Ужгород : ІВА, 2006. – С. 109-119.
6. Геєць В. М. Економіка України: ключові проблеми і перспективи / В. М. Геєць // Економіка і прогнозування. – 2016. – № 1. – С. 7-23.
7. Губенко В. І. Стан і проблеми забезпечення розвитку виробництва та експорту продукції АПК в умовах СОТ / В. І. Губенко // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 22-24.
8. Експорт та імпорт продукції аграрного сектору України: стан та тенденції / [Кваша С. М., Власов В. І., Кривенко Н. В. та ін.]; за ред. С. М. Кваши. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – 80 с.
9. Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду в Херсонській області у 2010-2016 рр.: Статистичний бюлетень / Відповідальний за випуск О. О. Бабенкова. – Херсон: Головне управління статистики у Херсонській області, 2010-2016 рр. – С. 194-234.
10. Карасьова Н. А. Вектори експортних потоків аграрного сектору України / Н. А. Карасьова // Економіка АПК. – 2016. – № 8. – С. 41-48.
11. Кузнєцова І. Яка ж роль відведена Україні в світовому виробництві та експорті пшениці? / І. Кузнєцова // Зерно і хліб. – 2008. – № 2. – С. 3-6.
12. Перспективи розвитку вітчизняного аграрного сектора в зв'язку із підписанням угоди про асоціацію з Європейським Союзом / [Пугачов М. І., Власов В. І., Духницький Б. В., Лупенко Ю. О., Шпичак О. М., Месель-Веселяк В. Я. та ін.]; за ред. М. І. Пугачова – К. : ННЦ «ІАЕ», 2014. – 44 с.
13. Ромащенко М. І. Зрошення земель в Україні. Стан та шляхи поліпшення / М. І. Ромащенко, С. А. Балюк. – К. : Світ, 2000. – 114 с.
14. Світовий банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/uk/country/Ukraine>.
15. Сільське господарство України: стат. зб. за 2015 р. / Відповідальний за випуск О. А. Вишневська. За ред. І. М. Жук. – К. : Державна служба статистики України, 2016. – 575 с.
16. Zave Kauffman. Ukraine and European Union [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.ledalliance.biz/image/art/pdf/ukraine-eu.pdf>.
17. Jörg Radeke. The impact of the EU – Ukraine DCFTA on agricultural trade [Electronic resource]. – Mode of access: http://apd-ukraine.de/images/PolPap-01-2013-DCFTA_eng.pdf
18. Sinoha-Lopete Ramona. Export-Led Growth in Southern Africa / A Thesis for the degree of Master of Science, Louisiana State University, May 2006. – 130 p.
19. Pierre Vimont. Ukraine: Decision Time for Europe [Electronic resource]. – Mode of access: <http://carnegieeurope.eu/>

УДК 633.16:631.5 (477)

ГІДРОТЕРМІЧНІ УМОВИ ОСІНЬОГО ПЕРІОДУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПОЧАТКОВИЙ РОЗВИТОК РОСЛИН ЯЧМЕНЮ ОЗИМОГО ЗАЛЕЖНО ВІД СТРОКІВ СІВБИ

ЗАЄЦЬ С.О. – кандидат с.-г. наук, с. н. с.
КИСІЛЬ Л.Б.

Інститут зрошуваного землеробства НААН

Постановка проблеми. Загальна посівна площа ячменю озимого в Україні до 2005 року становила 300-400 тис. га, а у 2009-2015 роках вона зросла у 3,0-3,5 рази – до 900-1400 тис. га. Разом з тим площа посіву ячменю ярого у 2015 році порівняно із 1995 роком скоротилась у 2 рази – із 4,0 до 1,8 млн га [1, 2]. Це пов'язано з тим, що ячмінь озимий більш врожайний ніж ярий. Біля 85 % від загальної площі посіву в Україні засівається ним в Степу і особливо у його південній частині [3].

Відомо, що основу майбутнього врожаю ячмінь озимий закладає ще з осені. Якщо рослини перед входом в зиму добре розкущитись, утворили 3-4 пагони і розвинули вторинну кореневу систему, то слід очікувати високого врожаю зерна. Вегетація

рослин ячменю озимого упродовж осіннього періоду повинна становити не менше 40 днів. А це можливо за оптимального строку сівби

Стан вивчення проблеми. Життєдіяльність рослин тісно пов'язана з гідротермічними умовами. Процеси росту та розвитку, фотосинтезу, дихання, транспірації та інші проходять в рослинах в певному діапазоні температур, характерному для кожного виду, культури і сорту в окремі періоди їх життя [4].

Сівбу ячменю озимого зазвичай проводять в кінці оптимальних строків пшениці озимої [5]. В останні роки все частіше спостерігаються аномальні погодні умови під час сівби ячменя озимого. У зв'язку зі змінами погодних умов змінилися строки